

Wstęp

W przeciwieństwie do realizmu czy nawet konstruktywizmu, liberalne teorie stosunków międzynarodowych nie są w Polsce najlepiej znane. Ważną rolę w tej sprawie odgrywa geopolityczne położenie Polski między Rosją a Niemcami, które w naturalny sposób wymuszało polityczne myślenie i działanie w duchu realizmu. Doświadczenia z historii najnowszej związane z porządkiem jałtańskim i zimną wojną, jeszcze bardziej umocniły ten sposób rozumowania.

Przystąpienie Polski do NATO i Unii Europejskiej w sposób naturalny stworzyło zapotrzebowanie na analizy z wykorzystaniem teorii instytucjonalnej: wywodzącej się z idei liberalnej. W 2007 roku profesor Jacek Czaputowicz opublikował pracę, w której zamieścił rozdział zatytułowany „Neoliberalizm”¹. To pierwsze w polskiej literaturze przedmiotu całościowe ujęcie nurtu liberalnego.

Mając na uwadze dającą się zauważyć lukę w badaniach nad stosunkami międzynarodowymi z perspektywy liberalnej w naszym kraju, Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych swoją V, doroczną konwencję, poświęciło temu problemowi badawczemu. Spotkanie, zorganizowane przy współpracy z Instytutem Politologii Uniwersytetu Gdańskiego, miało miejsce w dniach 12–13 listopada 2015 r.

Temat konferencji „Liberalizm & neoliberalizm w nauce o stosunkach międzynarodowych” implikuje całościowe ujęcie problemu. Z jednej strony uwzględnia złożoność pojęcia idei liberalnej, poddając się różnym ujęciom i interpretacjom oraz analitycznym zastosowaniom w odniesieniu do badań zachowań jednostek ludzkich, grup społecznych i państw, a z drugiej odnosi się do neoliberalizmu, jako teorii instytucjonalnej stosunków międzynarodowych.

Redaktorzy pokonferencyjnej publikacji przyjęli własną klasyfikację teorii liberalnego nurtu odwołującą się do wydzielenia poziomów analizy w nauce o stosunkach międzynarodowych. W związku z tym w ramach dwóch publikacji stanowiących, pokłosie V konwencji PTSM, wyróżniono następujące części: „Teoretyczny pluralizm liberalizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych”, „Liberalizm i neoliberalizm a system międzynarodowy”, „Analityczne

zastosowanie teorii liberalnej w badaniu polityki zagranicznej państwa”, „Gospodarka światowa a liberalna perspektywa badawcza”. Pierwsza z publikacji pt. *Liberalizm & neoliberalizm w nauce o stosunkach międzynarodowych: teoretyczny pluralizm* zawiera dwie pierwsze spośród wymienionych części. Niniejsza publikacja pt. *Liberalizm & neoliberalizm w badaniu polityki zagranicznej państwa i gospodarki światowej* zawiera dwie kolejne.

Celem niniejszej publikacji jest ukazanie znaczenia liberalizmu w badaniu polityki zagranicznej państwa i gospodarki światowej. Cześć pierwszą tomu otwiera artykuł Edwarda Haliżaka, w którym przeanalizowano rozwój liberalizmu jako teoretycznej koncepcji stosowanej w analizie polityki zagranicznej. Autor opracowania podkreślił związek liberalizmu jako polityczno-ekonomicznej idei z polityką zagraniczną Zachodu, w tym w szczególności znaczenie tego paradygmatu w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych po zakończeniu zimnej wojny, gdzie występuje on w roli kluczowej zmiennej niezależnej, warunkującej cele polityki zagranicznej tego supermocarstwa. Kolejne artykuły tej części publikacji poświęcone są analizie polityki zagranicznej wybranych państw w ujęciu liberalnym i neoliberalnym lub omawiają wybrane problemy tej polityki, odwołując się do wartości liberalnych.

Paulina Matera przedstawiła liberalną koncepcję sankcji międzynarodowych. W szczególności w artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy teorie liberalne dotyczące celów i skuteczności sankcji mogą mieć zastosowanie współcześnie w polityce zagranicznej państw, a także ukazano znaczenie organizacji międzynarodowych w legitymizacji oraz w utrzymywaniu solidarności i kontroli przestrzegania wprowadzonych restrykcji na przykładzie sankcji nałożonych przez Radę Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych na Iran (za rozwijanie programu nuklearnego do celów militarnych) oraz przez Unię Europejską na Rosję w związku aneksją Krymu i rozpoczęciem przez ten kraj działań w celu destabilizacji sytuacji na Ukrainie.

Małgorzata Pietrasiak zobrazowała stosunki wietnamsko-amerykańskie przez pryzmat teorii liberalnej, wskazując przy tym na elementy zbliżające obydwie podmioty ku kooperacji. W swoim artykule Rafał Ożarowski przedstawił specyfikę polityki zagranicznej Libanu w ujęciu liberalnym, a więc z zaakcentowaniem elementów współpracy bilateralnej i międzynarodowej, a także działań tego państwa na rzecz nieangażowania się w spory i konflikty. W tekście Rafała Kwiecińskiego można zauważyć jak w procesie zmian Chin przechodzą od stosowania *soft power* do *smart power*. Karol Żakowski podjął się natomiast analizy instytucjonalnych ograniczeń zaan-

gażowania premiera w politykę zagraniczną Japonii, w tym wskazał na wpływ urzędników z ministerstwa spraw zagranicznych na formułowanie celów polityki zagranicznej Japonii i działalność dyplomatyczną prowadzącą do ich realizacji. Do najważniejszych czynników wpływających negatywnie na zaangażowanie premiera Japonii w kształtowanie polityki zagranicznej tego kraju autor zaliczył zasady procesu decyzyjnego na poziomie ministerialnym, słabe zaplecze instytucjonalne urzędu premiera oraz wymóg aktywnego uczestnictwa premiera w debatach parlamentarnych, z powodu którego szefowie rządu nie mogli zbyt często wyjeżdżać za granicę.

Przejawy koncepcji liberalnej w polityce zagranicznej Republiki Korei stanowiły temat rozważań Marka Rewizorskiego, który dokonał analizy aktywności międzynarodowej tego kraju na podstawie rozwijanego przez liberalny instytucjonalizm behawioralnego ujęcia państw średniego rzędu. W poszczególnych częściach opracowania odnosząc się do idei liberalnych (koncepcje siły sieciowej, miękkiej siły, dyplomacji niszy, *middle powermanship*) i konstruktywizmu (koncepcje „dobrego obywatela międzynarodowego”, ról pełnionych przez państwa średniego rzędu) autor odpowiedział na cztery pytania: czy Korea Południowa potrafi efektywnie prowadzić dyplomację niszy? Czy jej zachowanie (ang. *behaviour*) określane jako *middle powermanship* jest odpowiednie do osiągnięcia celów? Jakie są perspektywy realizacji interesów Korei Południowej w Azji Południowo-Wschodniej? Jaką strategię Republika Korei powinna rozwijać, by zrealizować swoje ambicje?

Oryginalne ujęcie stanowi tekst Marcina Sochy poświęcony elementom neoliberalizmu w polityce zagranicznej Japonii na przykładzie współpracy tego państwa z Organizacją Narodów Zjednoczonych. Z kolei Łukasz Fijałkowski przedstawił specyfikę relacji cywilno-wojskowych w odniesieniu do systemu demokracji neoliberalnej Singapuru. Z pewnością tekst stanowi ciekawe studium zależności pomiędzy sferą reprezentowaną przez grupy militarne a sferę cywilnych przywódców politycznych w kontekście istniejącego tam ustroju. Tadeusz Dmochowski przybliżył problem chińskich dostaw uzbrojenia konwencjonalnego do Iranu.

W części drugiej dokonano analizy wybranych procesów gospodarczych o zasięgu międzynarodowym z punktu widzenia liberalnej perspektywy badawczej. W poszczególnych artykułach zwrócono uwagę na czynniki warunkujące rozwój więzi ekonomicznych między państwami, narastające współzależności oraz prowadzoną politykę ekonomiczną. Wskazano również na oddziaływanie poszczególnych państw i organizacji międzynarodowych na procesy zachodzące w gospodarce światowej. W szczególności Łukasz Gacek

zajął się aktywnością zagraniczną chińskich przedsiębiorstw sektora energetycznego, zwracając uwagę, iż inwestycje dokonywane przez te podmioty w pierwszej kolejności mają służyć realizacji celów wyznaczanych interesem narodowym tego kraju, a dopiero w następnej swoim własnym. W opracowaniu zwrócono uwagę na związek między działaniami chińskich władz i wspieranych przez nie przedsiębiorstw na rzecz bezpieczeństwa energetycznego a utrzymaniem wysokiego tempa rozwoju gospodarczego, a także przeanalizowano dotychczasowe doświadczenie chińskich przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych i ujawnione problemy w realizacji inwestycji oraz kształtujące się nowe formy ich zabezpieczenia. Zagraniczne stosunki gospodarcze Chin stanowiły również przedmiot zainteresowania Anny Wróbel, która podjęła dyskusję dotyczącą eksplanacyjnej użyteczności liberalizmu i merkantylizmu do analizy polityki handlowej ChRL. Ewa Trojnar skupiła się z kolei na współpracy sektora państwowego i prywatnego na Tajwanie w obszarze tych aspektów zagranicznej polityki ekonomicznej, które miały na celu utrzymanie obecności i aktywności Tajwanu w świecie w sytuacji kurczącej się jego przestrzeni międzynarodowej w latach 1971–2015. Kolejne dwa opracowania podejmują wpływ liberalizmu na funkcjonowanie i aktywność międzynarodowych instytucje gospodarczych i finansowych. Karina Jędrzejowska omówiła rolę Komitetu Bazylejskiego w zarządzaniu światowym system finansowym a Marta Gębska instrumenty finansowe Banku Światowego. W tej części publikacji stosując paradygmat liberalny, podjęto również problem społecznej odpowiedzialności biznesu w państwach nordyckich (Joanna Grzeła), współpracy i integracji w Zatoce Perskiej (Wojciech Grabowski) oraz dyplomacji gospodarczej (Weronika Garbacz).

*Edward Halizak
Rafał Ożarowski
Anna Wróbel*

PRZYPISY

1. J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, PWN, Warszawa 2007.